

Weber János *Wappen der königlichen freyen Stadt Epperies* című művéről

Weber János orvos-gyógyszerész, Eperjes egykori főbírája, korának egyik legtehetségesebb politikusa volt, de mára a XVII. századi magyarországi irodalom és politika majdhogynem teljesen elfeledett alakja lett. Nevét a legfontosabb bibliográfiák téves adatokkal, vagy egyáltalán nem említik,¹ ezért szükségesnek láttam, hogy – még mielőtt *Wappen...* című művével foglalkoznék –, egybevessem életrajzának sokszor hiányos vagy egymásnak ellentmondó adatait.

I. Weber János életrajza

Weber valószínűleg 1612-ben született egy Pozsony környéki kis faluban, Terlingben.² Az évszámot saját művének, az 1662-ben megjelent *Janus Bifrons...*-nak³ a metszete bizonyítja, mely 50 évesen ábrázolja, bár tudjuk, hogy ugyanezt a képet használta fel három évvel később kiadott művében, a *Lectio Principumban*⁴ is.

Kövényi F. Lajos szerint iskoláit az eperjesi kollégiumban végezte.⁵ Nem tudni, tanult-e külföldön, és hol, mikor képezte ki magát orvosnak. 1631 körül Alsó-Magyarországon járt, ahol egy nagy pestisjárvány tanúja volt.⁶ Talán innen származott orvosi ismereteinek egy része.

1639. július 4-én kapta meg az eperjesi polgárjogot, majd négy évvel később feleségül vette Johann Friedrich Breithaupt özvegyét, Lów (Leo) Johanna Erzsébe-

¹ Nem említi sem az 1972-ben megjelent STOLL Béla–VARGA Inre–V. KOVÁCS Sándor, *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig; sem A magyar irodalom története, II.*, szerk. KLANICZAY Tibor, Bp., 1964.; sem a *Magyar irodalmi lexikon, II.*, főszerk. BENEDEK Marcell, Bp., 1965. (Vö. HARGITTAY Emil, *Zur Geschichte der deutschen Literatur in Ungarn: Johann Weber (1612–1684)*. In *Berliner Beiträge zur Hungarologie* 7., 1994. 86.) Téves adatokat közölt CZVITTINGER Dávid, *Specimen Hungariae litterariae...* Frankfurt, Lipcse, 1711. 398.; Constant von WURZBACH, *Bibliographisches Lexikon des Kaiserthum Oesterreich*. Wien, 1886. CII., 189. A tévedésre pedig már Veszprémi István felhívta a figyelmet: „Abban, hogy őt 1686-ban felségsértésért lefejezték volna, igen téved [A tudós Magyarország történetében] Czvittinger, mert az [Eperjesi szinpad] szerzője, aki pedig azonoskori író volt (Rezik János), a III. tragédia 6. és 7. szakaszában azt írja, hogy ennek a Jánosnak a fiait, Weber Frigyes és Dánielt vonták felségsértés vádjára alá, marasztalták el benne gróf Caraffa Antal elnöklete alatt, s miután mindegyiknek még élve levágták a kezét, majd a fejét, 1687. május 9-én négy darabba vágták őket, s így akasztották föl a bitófára. Azonban ugyanez a történetíró mondja ugyanabban a kéziratban, hogy apjuk, János már néhány évvel előbb halt el, de nem erőszakos, hanem természetes módon [...]”. Veszprémi István, *Succinta medicorum Hungariae et Transylvaniae biographia*. Lipsia, Wien, 1774–1787. Magyar fordítása: VESZPRÉMI István, *Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza*. Ford. KÖVÁRI Aladár, Bp., 1960. 395–396., 98. cikkely.

² A község neve ma: Vinosady, korábban Thierling, vagy Trlinok. A község anyakönyve nem maradt fenn. Anton BARTUNEK, *Život a dielo lekárniky Jána Weberu, 1612–1684*. Presov, 1984. 14–15. (A szlovák nyelvű könyv fordításában nyújtott segítségért Tóth Andreának tartozom köszönettel.)

³ *Janus Bifrons seu Speculum Physico Politicum, dass ist Natürlicher Regenten Spiegel*. Lőcse, 1662. RMK II. 992.

⁴ *Lectio Principum, dass ist Regenten Lection*. Lőcse, 1665. RMK II. 1057.; Vö. HARGITTAY, i. m. 78.

⁵ KÖVÉNYI F. Lajos, *Adalékok városunk történetéhez*. Új Világ, 1933., 46. sz. 4–5. Bartunek ezzel szemben úgy véli, Eperjes túlságosan messze esik Weber szülőfalujától, ezért nem valószínű, hogy ott járt volna iskolába. BARTUNEK, i. m. 15.

⁶ Nem tudni pontosan hol, mikor, miért tartózkodott. Bartunek „autobiograph” forrásokra hivatkozik, melyeket pontosabban nem jelöl meg. BARTUNEK, i. m. 15.

tet, J. E. Westonia költőnő lányát.⁷ Erzsébet 1608-ban született Prágában, első házasságából származó gyerekei meghaltak. Édesapja, Jan Löw a dán királyi udvarnál volt követ; Westonia halála után újra megnősült, s második feleségével valószínűleg jó kapcsolata lehetett a Weber házaspárnak is, hisz – többek között – neki, Johanna Seltenschnagnak ajánlotta Weber az 1645-ben megjelent *Amuletumot*.⁸

Erzsébet nem egészen négy éves házasság után (3 év és 9 hónap) 1647 márciusában halt meg, temetése március 19-én volt. Fiúgyermekük ekkorra már szintén meghalt.⁹ (A temetési beszédet Samuel Dürner mondta, beszédét ki is nyomtatták.)¹⁰

1644-től került összeköttetésbe a Wesselényiekkal, akiknek évekig tanácsadója, orvosa és gyógyszerésze volt.¹¹ Kapcsolata Wesselényi nádor halála után is fennmaradt annak özvegyével, Széchy Máriával.¹² Az azonban nem tisztázott, hogy a Wesselényi-mozgalomban pontosan milyen szerepe volt. 1671-ben őt is meghurcolták.

Politikai karrierje is a negyvenes években indult el: 1645-ben a városi előjáróság tagjai közé választották, majd 1648-ban az öt felvidéki szabad királyi város (Pentapolitana)¹³ képviselőjében ő utazott ki Bécsbe, ahol részt vett Szelepcsényi érsek audienciáján. (Szelepcsényi György III. Ferdinánd kancellárja volt, a megbeszélésen az 1647-es 87. törvénycikkről volt szó!)¹⁴

⁷ Vö. KÖVÉNYI, i. m. (Bartunek az esküvő dátumát egy évvel későbbre, 1644. júl. 28-ra teszi. I. m. 15.

⁸ BARTUNEK, i. m. 16. A könyv három nyelven, magyarul, szlovákul és németül jelent meg, Weber különböző ajánlásokkal látta el őket, a magyart „az Tekéntetes, Nemes, Saaros varmegyének”, a német nyelvűt „Denen, Edlen, Ehrenvesten, fürsichtigen, Nahmhatten und Wolweisen Herzen, Richter Herz und Rhath, sowol auch einer gäntzen Ehrsamem Gemeine, der freyen Stadt Epperies...”, a szlovák nyelvűt pedig: „Drozené a Pobožne Pani, Johanné rozené Seltensslágowé z frydenfeldn” ajánlotta. (Németül: *Amuletum, das ist: ein kürzer und Nothwendiger Bericht zur Zeit der Pestilenz*. Bártfa, 1644. RMK II. 641.; magyarul: *Amuletum, az az Rövid és szükséges oktatás a Dög-halálról*. Uo. 1645. RMK I. 767.; szlovákul: *Amuletum, to jest krátká zpráva a potrebná o mori*. Lőcse, 1645. RMK II. 674.)

⁹ Ez a körülmény cáfolja azt a feltételezést, amely Kossuth Lajos ősei közt a Weber-rokonságon át E. J. Westoniát tartja számon. Westonia lányának és Weber Jánosnak közös utódja nem érte meg a felnőtt kort. Annak a Weber-fiúnak, aki Kossuth édesanyjának, Weber Karolinának valamelyik felmenője volt, mindenképp Weber második házasságából kellett származnia. (Vö. TARDY Lajos, *Kossuth vértanú őseiről*. In *Régi feljegyzések Magyarországról*. Bp., 1982. 65.)

¹⁰ Samuel DÜRNER, *Christlicher Leich-Sermon, über den Tröstlichen Spruch Pauli Rom. c. 8. v. 18*. Lőcse, 1647. RMK II. 674.

¹¹ KÖVÉNYI, i. m. i. h. és ACSÁDY Ignác, *Széchy Mária, 1610–1679*. Bp., 1885. 164.

¹² Levelezésük 1670-ig követhető nyomon. BARTUNEK, i. m. 20., és LASZTÓKAY László, *Eperjes, szab. kir. város levéltárában található nevezetesebb okiratok ismertetése*. Eperjes, 1881. 53.

¹³ Pentapolitana = Lőcse, Kassa, Eperjes, Szeben, Bártfa.

¹⁴ „[...] jetzt wohl Regierender Erz-Bischoff von Gran, Hr. Szelepcheni, damahliger Ungarischer Canzler, als J. Key: Majj: Ferd. III. Christmildigster Gedächtnis A. 1648 im Nahmen der Ober Fünff Königl. Freyen Städte, wegen deß 87. Ar: deß 1647. Jahres, [...] Mier in Wien allergnädigste audienz und erwünschthe resolution ertheilet.” *Wappen...*, 1668. 41. RMK II. 1150.

A szabad forgó törvénycikk szövege a következő:

„Hogy a hitlenség vétkebe esetteknek a szabad városok földén és területén fekvő örökségei nem a városi, hanem a királyi fiscusra háramlanak.

Ha olyanok, a kiknek a szabad királyi városok és mezővárosok földjein és területein örökségük van a kezükön és birtokukban, akármilyen esetben felségstértés bűnébe vagy hitlenség vétkebe esnek: akkor azok örökségei nem a városi, hanem, mint más hitlenségnek a fekvő jószágai, legott a királyi fiscusra szállanak és királyi adományozás alá kerülnek. (Megerősíti az 1649: XVI. t. cz. Vö. az 1715. LXII. t. cz.)

I. S. Az adományosak azonban, mind a mellett ezeket a városokban, mezővárosokban és azok területein fekvő örökségeket, polgári jog szerint birtokolják.” *Corpus Juris Hungarici, 1608–1657. évi törvénycikkek*. Szerk MÁRKUS Dezső. Bp., 1900. 481.

Tíz évvel később ismét öt küldték követségbe: a város képviselőjében részt vett I. Lipót koronázási ünnepségén. A koronázási ékszerek leírását megemlíti az eperjesi városcímerről írt könyvében is.¹⁵

Vagyona arányosan követte politikai karrierjének emelkedését; 1662-től I. Lipót a Felföld legfőbb királyi gyógyszerészévé avatta.¹⁶

1652. október 11-én megszületett Weber Frigyes. Édesanyja Weber második felesége, Felicitas Sti(e)rbitz volt. A nő származása, az esküvő időpontja nem ismert.¹⁷ Frigyes keresztszülei Langferner Dániel és Klein János voltak, a keresztnyanya pedig Merwaldt Erzsébet, Zimmermann Zsigmond édesanyja.¹⁸

1661–1668 között főbíróvá választották, ezalatt kiadta újabb művét, a *Janus Bifrons...-t* (1662, Lőcse), amit nemsokára a harmadik könyv, a *Lectio Principum* (1665) követt.¹⁹

Ekkor született gyermekeinek Wesselényi nádor felesége, Széchy Mária a keresztanyja (Weber Felicitas [1663], Weber Pál [1664], Weber Anna [1665]).²⁰

Az eddig említettekén kívül még két fia volt Webernek: János és Dániel, de az ő születési dátumuk nem ismert. (Bartunek említést tesz még egy Regina Stürbitz nevű lányról, az egykori körmöci orgonamester, Stürbitz János árvjáról is, aki Weber fogadott gyermeke volt – 1663. november 13-án Isak Zabanius felesége lett.)²¹

Valószínűleg ezekben az években alapította meg Weber az eperjesi orvosgyógyszerész iskolát is. Pontos alapítási dátuma, vagy egyéb dokumentumok nem ismertek róla. Hasonló magániskola működött ekkoriban Besztercebányán és Késmárkon, vezetői: Karl Otto Moller és Daniel Fischer voltak.²²

1665 körül került kapcsolatba Vittnyédy István dunántúli evangélikus ügyvéddel, akin keresztül megismerkedett az ellenzékkel: Vittnyédy ugyanis a Wesselényi-mozgalom egyik tagja volt – Gutth Dániel eperjesi jegyzővel együtt. Weber később kétszer is kihallgatták emiatt, de tisztázta magát.²³

Ugyanez év augusztus 11-én hat felvidéki város képviselői gyűltek össze, hogy megalapítsák az evangélikus gimnáziumot.²⁴

Az új iskolát a kassai jezsuita akadémia és a nagyszombati jezsuita egyetem ellensúlyozása miatt tartották fontosnak. Augusztus 20-án Lőcse és Eperjes városa nagyobb összeget ajánlott fel az iskola megalapítására, majd november 18-án eldöntötték, hogy nagy nyilvános gyűjtést rendeznek, s ebből fogják fedezni a

¹⁵ *Wappen...*, 1668. 116.

¹⁶ BARTUNEK, i. m. 26.

¹⁷ BARTUNEK, i. m. 17. Pontosán: „Felicitas rodena Stürbitzova”. Weber fogadott gyermekét Regina Stürbitznek hívták, s könnyen elképzelhető, hogy ez a név ugyanannak a névnek egy másik alakváltozata. Eszerint Weber második feleségének már volt egy leánya, mikor hozzáment az eperjesi főbíróhoz. Ugyanakkor Magyary-Kossa Gyula említést tesz egy Stierbitz János György nevű férfiról is, aki Weber segédje volt, s akit ő mint gyógyszerészt levélben a lőcseieknek ajánlott. Talán szintén feleségének egyik rokonáról van itt szó. MAGYARY-KOSSA Gyula, *Magyar orvosi emlékek II. Bp.*, 1929. 82.

¹⁸ Frenyó ezt az anyakönyv alapján igazolta, s ezzel cáfolta Kvitovszky Ignác állítását, aki Szelepcsényi Györgyöt és Rottal Jánost tartotta keresztszülőknak. Ők egyébként Weber egy másik fiának, Györgynek lettek keresztszülei. Ó 1662. január 20-án született. KÖVÉNYI, i. m. 5.

¹⁹ Részletesebben lásd: HARGITTAY, i. m. 78–83.

²⁰ KÖVÉNYI, i. m. 5.

²¹ BARTUNEK, i. m. 8. és HÖRK József, *Eperjesi evang. ker. kollégium története*. Kassa, 1896. 70.

²² BARTUNEK, i. m. 35.

²³ Lásd: I. Lipót felmentő levele Ampringen Gáspár helytartóhoz. LASZTÓKAY, i. m. 30., és KÖVÉNYI, i. m. 5.

²⁴ HÖRK, i. m. 68., és BARTUNEK, i. m. 36.

költségeket. A gyűjtés nemcsak a felvidéki evangélikus területeken történt; küldtek pénzt Sziléziából, Erdélyből, Hollandiából, Svédországból, Dániából, Szászországból is.

De szükség volt az építkezésre azért is, mert az addig működő eperjesi iskola már kinőtte a korábbi épületet, egyre több diák jött Eperjesre. A felsőbb osztályokba, ahol teológiai tárgyakat és bölcsészeti diszciplinákat is oktattak, ekkoriban már kétszáz diák járt. Az iskola előbb „illustre Gymnasium”-má, majd valóságos „Lyceum”-má fejlődött, úgyhogy igen indokoltá vált az épület nagyarányú kibővítése, vagy akár egy új épület emelése.²⁵ 1666-ra az iskolának szánt pénzösszeg már 50 000 aranyat tett ki. Ebből 1000 arany Weber János, 10 000 Thököly, 20 000 arany pedig IX. Károly svéd király adománya volt. Az építkezést még ebben az évben megkezdték, és egy éven belül be is fejezték.²⁶

1667. április 16. a 10 osztályos evangélikus kollégium megalakulásának hivatalos dátuma. A megalakulás nem minden nehézség nélkül történt: a Habsburg-centralizáció és a katolikus restaurációs törekvések egyaránt az iskola építése ellen voltak: Szelepcséyi érsek a császár nevében be is tiltatta az építkezést, arra hivatkozva, hogy minden akadémia létrejöttét előbb a császárral jóvá kell hagyatni. Weber újabb diplomáciai játéka azonban elhárította az akadályt. Azzal védekezett, hogy nem akadémia, hanem más jellegű iskolatípusról van szó.²⁷

Egy év múlva, 1668-ban kiadta negyedik művét is, a *Wappen der köniigl. freyen Stadt Epperies* címűt.

1672-ben Eperjes kaput nyitott a bujdosóknak – akikkel szemben Bécs segítségével nélkül védtelen volt –, s e tettét az udvar lázadásának minősítette, majd megtorlasként elvette a protestánsoktól a templomaikat, iskoláikat, leváltották a kollégium tanárait és az evangélikus főbírárt. Webernek is igazolnia kellett magát.

1673. március 14. és április 19. között áttért a katolikus hitre. I. Lipót még ebben az évben fel is mentette a hűtlenség vádjá alól.

1675–1683 között ismét bíróvá választották, s közben 1682 augusztusában visszatért az evangélikus hitre. Oka valószínűleg az volt, hogy augusztus 17-én Thökölyék elfoglalták Eperjest.²⁸

Weber János 1684. május 7-én halt meg.²⁹

II. *Wappen der Koenigl. Freyen Stadt Epperies in Ober Ungarn*

A mű 1668-ban jelent meg Lőcsén, Samuel Brewer nyomdájában, németül. Weber a könyvet városa negyvenöt céhének ajánlotta, akiket előszavában név szerint is megemlíti.

²⁵ HÖRK, *i. m.* 66–68.

²⁶ BARTUNEK, *i. m.* 38.

²⁷ BARTUNEK, *i. m.* i. h.

²⁸ KÖVÉNYI, *i. m.* 5.

²⁹ Ezzel szemben Pukánszky Béla szerint: „Weber János, 1686-ban felségsértésért kivégzett tudós eperjesi gyógyszerész, orvos, városbíró.” (PUKÁNSZKY Béla, *A magyarországi német irodalom története*. Bp., 1926. 321.) Ugyanez olvasható Czvittingernél és Wurzbachnál is. CZVITTINGER, *i. m.* i. h., és WURZBACH, *i. m.* i. h. A tévedés oka talán az lehetett, hogy Webernek volt egy János nevű fia, aki fiai közül egyedül követte apja foglalkozását, és gyógyszerész lett. Ő örökölte apja gyógyszerterát is. (További sorsa ismeretlen, de neve nem szerepel az 1687-ben kivégzett eperjesi vértanúk között, ott csak Weber Frigyes és Dániel neve olvasható.)

A könyv első oldalán – a város látképe felett – Eperjes címerét nyomtatta ki, melyet 1558-ban I. Ferdinánd adományozott a városnak.³⁰

A kötet nyolc fejezetből áll, mindegyik címe egyben a címer valamelyik alkotóeleme is: griff, kard, korona, rózsza, oroszlán, oszlop, sas, eper. Ezek az alakok és tárgyak mind szimbolikus jelentésűek, mindegyik egy-egy királyi erény jelképe, egy „Sinn-Bild”, mely a jó uralkodó legfontosabb feladataira és erényeire figyelmeztet.

Így például a griffmadár a jó uralkodó elengedhetetlen erényei közül az „állandó éberség”-nek és a „fáradhatatlan szorgalom”-nak, a korona a „méltóság”-nak és „teherbírás”-nak, az oroszlán, a „nagylelkűség”-nek és a „mértékletesség”-nek a megtestesítője.³¹

Persze az emblémák csupán ürügyként szolgálnak, hogy akárcsak korábbi két művében, a *Janus Bifrons*-ban és a *Lectio Principum*-ban, ismét részletesen kifejthesse nézeteit egy ország vagy egy város irányításáról, az uralkodó személyéről. Az „uralkodón” egyébként Weber nemcsak a királyokat és fejedelmeket érti, hanem akár egy város előjáróit is („Regenten und alle Richter auff Erden”),³² de legtöbbször Fürst vagy König megnevezéssel él.

Két előző művére ő maga is utal ebben a könyvében, név szerint is hivatkozik a *Lectio Principum*-ra,³³ és utal a *Janus Bifrons* Janus-szimbolikájára is a III. (korona) fejezetben, sőt, akárcsak abban a műben, itt is az emberi testrészek különböző erkölcsi-politikai jelentést kapva idézik a fejedelmet, illetve magát a birodalmat.³⁴

Ennek megfelelően a test legfontosabb része, a fej, mely mindent irányít, jelenti magát a herceget; a szemek jelentik azokat a kegyes embereket, akiknek dicséretes példáját az alattvalók követik, a füleknek pedig a hadsereg emberei felelnek meg, akik engedelmesen teljesítik a fejedelem parancsát. A nyelv nem más, mint a törvényadó bölcsek, a haj pedig a fejedelem környezetében élő jogtanácsadók.

³⁰ Eperjes 1309-ben kapta meg a szabad királyi város címet, de pecsétjét csak a XV. századból ismerjük; az ún. kisebb pecséten már ekkor megtalálható az epervirág-forma. Hivatalos címeres levelet 1453-ban kapott a város V. Lászlótól, de ezt a címet kibővítve 1548-ban újraadományozta I. Ferdinánd. (Ekkor került bele a német birodalmi sas.) 10 év múlva azonban ismét jelentősen kibővítette, és újraadományozta. Ez a címer ihlette Bocatius János versét, melyet Weber teljes terjedelmében átmásolt könyvébe. (*Wappen...*, 1668. 141–144.) Vö. IVÁNYI Béla, *Eperjes szabad királyi város címerei és pecsétjei*. Turul, 1911. XXIX. 16–30.

Ferdinánd király adományozó oklevele a *Wappen...*-hez hasonlóan magyarázza a nyolc szimbólum jelentését, ezért az oklevelet Weber egy lehetséges forrásaként tartom számon.

³¹ Weber minden fejezet címe után latinul megadta az emblémák egy-két szavas magyarázatát.

- I. Der Greiff (Vigilantia et industria)
- II. Das Schwerd (Severitas et lenitas)
- III. Die Chronen (Honos et onus)
- IV. Die Rosen (Patientia et bona fama)
- V. Der Löw (Magnanimitas et temperantia)
- VI. Die Seule (Autoritas et constantia)
- VII. Der Adler (Pietas et prudentia)
- VIII. Die Erdbeer (Humilitas et fertilitas)

³² *Wappen...*, 1668. 53.

³³ „Von Weißheit, Kunst u. Gelehrsamkeit, äußern und innerlichen Rath Christlicher Regenten, u. wie sie dazu gelangen mögen, habe ich außführlich in meiner *Regenten Lectio*n eine weitere Abhandlung gehalten, deßwegen ich an diesem Ort so viel nicht reden wil.” *Wappen...*, 1668. 383.

³⁴ Például az utóbbival kapcsolatban megemlíti, hogy az alapötlet Plutarkhosztól származik: „Der hochweise Philosophus Plutarchus hat das Ansehen der Regenten in der Natur gegründet gesehen, [...] drumb schreibet Er an den Kayser Trajanum in seiner Doktrina Principum also: Du solst wissen, Kayser Trajane, daß du und dein Reich ein corpus mysticum seyest und einem recht lebendigen Leib gleich.” *Wappen...*, 1668. 299.

A kezek jelentik a nemességet, a lábfejek a parasztokat, az erős lábak viszont a gazdagokat, akik a hadsereg élmezőjében segítőkészek. A szív, amit mi nem láthatunk, a barátokat képviseli, a nyak pedig, ami összeköti a fejet és a testet: a fejedelem és népe közti szeretet. A fej és a test közötti viszony egyúttal rávilágít a fejedelem és országa közti kapcsolat három fő jellemzőjére is: a fej tekintélye miatt a test felett áll, ő jelenti az élet kezdetét, s az ember élete során arra törekszik, hogy megővje ezt a fejet.

Weber szerint Eperjes nem véletlenül kapta épp ezeket a szimbólumokat címerébe („...die Wappen ohne Nachdenken nicht seyn sollen...”),³⁵ hanem azért, mert a város egyesíteni tudja magában azokat a tulajdonságokat, amelyeket e tárgyak jelképeznek.³⁶

A könyv egyes fejezeteinek felépítése a következő:

(1) Az adott szimbólum megnevezése és magyarázata

Minden fejezet az adott embléma pontos leírásával kezdődik, majd meghatározza szerepét a címer felépítésében. Ezek után megtudjuk, milyen erényt képvisel, a történelem mely uralkodói mondhatták magukénak ezt az erényt. Számptalan példát hoz fel illusztrációként, hivatkozik az ókori történétírókra, a Bibliára, az egyházatyákra, a mitológiára, de kortársaira és saját, személyes megfigyeléseire is. Legtöbbször idézett szerzői: Aiszóposz, Cassiodorus, Cicero, Homérosz, Juvenalis, Lactantius, Livius, Plinius, Sallustius, Seneca, Tacitus és Vergilius, de mellettük többször hivatkozik a reneszánsz nagy nevű íróira, mint például Erasmusra, Lipsiusra, Panormitanusra (Antonio Beccadelli), Petrarcára, Ludovicus Vivesre, vagy akár kortársaira, Diego de Saavedrára és Bocatius Jánosra.

Néhol szabadon idéz, szinte csak a hivatkozás erejéig, néha viszont szó szerint, megadva az idézet pontos helyét is, sőt egy-két esetben teljes művet is leközl. (Bocatius versét Eperjes címeréről: *Eperies, du werthe Stadt...*, Nádasdy Ferenc versét Keve magyar hercegről, Sándor Fülöp macedón király levelét, latin és német fordításban is).³⁷

(2) A jelkép leírása a címerben (Hol helyezkedik el – ha ennek esetleg külön jelentése van, mi az.)

Minden fejezetben utal az embléma-részlet valóságos szerepére, címerben elfoglalt helyére is. Például:

griff: „A címer felső részét az állandó éberség és a fáradhatatlan szorgalom jelképe, a griff uralja. [...] A fejedelmeknek nemcsak veleszületett érdemeivel, hanem egész testtartásával is jó példát mutat. Nem véletlenül került ugyanis a címer legfelső részére, hanem azért, mert így tágra nyitott szemeivel mindent jól láthat maga körül. De nem csukja be száját és fülét sem; kiterjeszti szárnyait, mint aki épp felröppenni akar, s a lábaival – és itt utal a címer többi részéhez való viszonyára – a kardot és a rózsát ragadja meg.”³⁸ „Die Prätzen [...] strecket auß, und greiffet damit zum Schwerd für die Feinde, und zur Rosen für die Freunde deß Gutten.”³⁹

³⁵ *Wappen...*, 1668. 16.

³⁶ „Also ist unserer Königl. Freyen Stadt Eperies Hoch-Adeliches Wappen, ein rechter hell polierter Spiegel deß Regenten-Standes, allda die Regenten-Tugenden summarisch und sinnreich abgefasset stehen.” *Wappen...*, 1668. 16.

³⁷ *Wappen...*, 1668. 141–144.; 211–213.; 214–218.

³⁸ *Wappen...*, 1668. 20–21.

³⁹ *Wappen...*, 1668. 21.

(3) Az ábrázolt tárgy vagy állat különböző fajainak pontos leírása

A „Chronen” című fejezetben például a korona következő alfajait sorolja fel:

(a) „Triumphs Chronen”: ez először babérból, később aranyból készült, s egy nagyobb ütközet, csata megnyerésével, vagy más dicső haditettel lehetett megszerezni. Közülük az aranyozottat valóban hordhatta is a kitüntetett hadvezér, de a színaranyból készültet – túlságosan nagy súlya miatt – nem, ezt a hadvezér mögött vitte valaki.

(b) „Befreyungs Chronen”: akkor kaphatta meg valaki, ha egy várat felszabadított az ostrom alól. A koronát ez esetben a hadvezér a katonáktól kapta, amit az azon a vidéken termett zöld füvekből készítettek el.

(c) „Burgers Chronen”: a tölgyfa lombjából készült, s a város egy polgára adhatta át a másiknak, aki a csatában megmentette az életét.

(d) „Sturm-Chrone”: ez annak a bátor embernek volt a jutalma, aki egy vár ostrománál legelőször jutott fel a fal tetejére.

(e) „Lager und Schiff-Chrone”: azt a katonát ajándékozták meg vele, aki mindenki másnál korábban át tudott törni az ellenség táborába, vagy aki vízi ütközetnél leghamarabb átjutott a másik hajóra.⁴⁰

(4) Jótanácsok az uralkodónak (Melyik erényére figyelmezteti az embléma az uralkodót?)

A könyv elejétől végéig rövid szabályokkal szeretné felhívni az uralkodó figyelmét arra, milyen tulajdonságokkal kellene bírnia, milyen erényeknek kellene megfelelnie ahhoz, hogy országát (városát) a lehető legnagyobb mértékben felvirágoztassa, s ezáltal neve halhatatlanná váljon.

Mindezeket – példa vagy ellenpélda formájában – egyfolytában rövid anekdoták, közmondások, idézetek kísérik, melyek egyaránt bizonyítják Weber műveltségét és kifogyhatatlan mesélő kedvét. Csak néhányat idéznék közülük:

„Az uralkodónak mindig úgy kell bánnia az alattvalóival, hogy azok szigorától féljenek, de ne a kegyetlenségétől rettegjenek.”⁴¹

„Felbecsülhetetlen érték egy olyan herceg, aki felismeri, a neki alárendelt népek nem rabszolgái, hanem véencei.”⁴²

„A természet a királyoknak is adott kezet, senki ne szégyellje hát a munkát, aki nem szégyelli tulajdon kezét.”⁴³

„A királynak a testvér szeretetével és egy keresztény jóakaratóval kell kormányoznia országát.”⁴⁴

„A hercegnek jobb kereszténynek kell lennie, mint másoknak, mert ő sokkal többet veszíthet, mint mások; ha ugyanis egy alattvalójától valamit erőszakkal elvesznek, a herceg még kisegítheti a sajátjából, de ha maga a herceg kerül elnyomás alá, már nem bízhat senkiben, csupán Istenben.”⁴⁵

Témája megengedte a kötetlenül, szabadon csapongó fogalmazást, s ez lehetőséget nyújtott neki arra, hogy saját tapasztalatait is beleszője a szövegbe.

Sokszor csak az itt található megjegyzésekből következtethetünk hiányos életrajzának bizonyos eseményeire. A „Chronen” című fejezetben például megem-

⁴⁰ *Wappen...*, 1668. 98–102.

⁴¹ *Wappen...*, 1668. 62.

⁴² *Wappen...*, 1668. 81.

⁴³ *Wappen...*, 1668. 34–35.

⁴⁴ *Wappen...*, 1668. 38.

⁴⁵ *Wappen...*, 1668. 365–366.

liti, hogy mikor 1655-ben küldöttként részt vett I. Lipót koronázásán, látta a magyar királyi koronát, s közben elmondja annak egész addigi történetét – részben Révay Péter alapján –, megadja részletes leírását, és elmeséli, hogy a korona egy-egy részlete mit is jelképez.⁴⁶ Könyvből tudjuk meg, hogy többször is járt Bécsben, és hogy részt vett Szelepcsényi érsek audienciáján.⁴⁷ Leírja, hogy mit látott egy bécsi színielőadáson,⁴⁸ s *Dedicatio*jából tudjuk meg azt is, hogy néhány évvel ezelőtt városában járt Montecuccoli generális és hadserege.⁴⁹

Az ilyen hivatalos szerepléseiről beszámoló bejegyzések mellett néhol kedves, mindennapos eseményeket is megörökít. A könyv utolsó, az eperről szóló fejezetében az eper bámulatos termékenységét bizonygatja, s példaként saját udvarát hozza fel.⁵⁰

A címer Weber személyes büszkesége, s többször is felemlegeti, hogy a város méltó a címerben ábrázolt emblémák viselésére. Bebizonyítja, hogy a címerben látható tárgyak és élőlények nemcsak egy-egy királyi erényt képviselnek, hanem ők maguk is „koronás” főnek számítanak, hisz a különleges állatok királya a griff, a négy lábúaké az oroszlán, a madaraké a sas, a virágoké a rózsza, a legnemesebb fegyver a kard, a legmagasabb elismerés pedig a koronás oszlop.⁵¹ A felsorolásból mindössze a kicsi, szelíden megbúvó eper maradt ki, de Weber könnyen megtalálta a megoldást, hogy őt is megkoronázza: az eper az alázat jelképe, az alázat pedig minden más erény koronája.⁵²

Bubryák Orsolya

⁴⁶ „Die Form der H. Chronen, (wie ich selbst, als damaliger Abgesandter, Anno 1655. in der Kirchen Secretay S. Martini, auff dem Altar, auff einem Rothsammeten Polster gesetzt, zu Presburg bey der Cröhnung unsers Allernädigsten Königes und Herrn LEOPOLDI I. wohl und genau Besehen, und der fürtrefflich gelehrte Graff Petrus de Reva Cent. 7. de Corona & Monarchia Regni Hung. außführlicher beschreibet), ist auß köstlichstem Gold, [...]” *Wappen...*, 1668. 116.

⁴⁷ *Wappen...*, 1668. 41., vö. 14. l. ábjegyzet!

⁴⁸ „Zu zeiten Maximiliani glorwürdigster Gedächtniß, ist eine Comoedi in Wien gehalten worden, von Wollust und Tugend, da unter andern gezeiget ward denen jungen Erzherzogen, was Wollust für Schaden, und die Tugend für Nutzen bringe, in Sonderheit durch einen auff der Seiten eröffneten von Feyer und Schwefel brennenden Pfuhl, der ganz begierig schnappete, wie ein grosser Drach mit auffgesperreten Rachen, nach den Anhängern der Wollust: und durch den hellpolirten Himmel, welcher denen nach Tugend trachtenden Gemüthern voller Ehre, Freude und Herrlichkeit sich darzeigete...” *Wappen...*, 1668. 138–139.

⁴⁹ „Hiemit bedancke ich mich aber absonderlich, gegen den löblichen Zunfften und Zechen, ja der gantzen wehrten Burgerschaft, daß Sie gegen mir in meinem Richter-Ampt nicht nur allein Willfärtig sich jederzeit erzeiget; sondern auch in wehrendender Unruh und Krieges-Läufften die Stadt-Thürne u. Pasteyen (dessen ich ihnen, besag meiner Besuchung Zeugnuß gebe) fleißig bewachtet u. versehen, auch Ihr Königl. May. Kriegs Armee, als Sie bey dieser Stadt auß Siebenbürgen mit Ihr Excellenz Hr. Graff Montecucculi General Feldmarschalck kommende, 9. Wochen im harten Winter subsistiret, allen guten Willen und Handreichung erzeiget [...]” *Wappen...*, 1668. 11–12.

⁵⁰ „...weil an diesem Ort die Erdbeeren hauffiger gewachsen sind, und in grösserer Menge gefrüchtet haben, als irgend anderswo. Vor wenig Jahren ist ein Erdbeerkraut an meinem gepflasterten Hoffe gewachsen, auch noch biß dato viel von dieser Frucht in dem Stadt-Graben zu seben ist.” *Wappen...*, 1668. 400.

⁵¹ *Wappen...*, 1668. 194.

⁵² „Der Erdbeer-Zweig ein Bild ist der trächtigen Demuth, oder der Demuth und Fruchtbarkeit... Die Demuth ist eine Chronen der andern Tugenden...” *Wappen...*, 1668. 410., 412.